

УДК 343.57

Кулик Олександр Георгійович,
доктор юридичних наук, професор, завідувач науково-дослідної лабораторії
ДНДІ МВС України, м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-5172-8996
Наумова Ірина В'ячеславівна,
старший науковий співробітник ДНДІ МВС України, м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-6643-0375
Скоробогатова Аліна Юріївна,
доктор філософії в галузі права, начальник юридичного управління
Пенсійного фонду України в Київській області, м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0001-9046-1481

АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАНЬ ЗА НАЙБІЛЬШ ПОШИРЕНІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВOPOPУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З НАРКОТИЧНИМИ ЗАСОБАМИ, ПСИХОТРОПНИМИ РЕЧОВИНАМИ АБО ЇХ АНАЛОГАМИ

Стаття присвячена аналізу основних тенденцій практики засудження та призначення в Україні покарань за найбільш поширені кримінальні правопорушення, пов'язані з наркотичними засобами, психотропними речовинами або їх аналогами – незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 307 КК України) та незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту (ст. 309 КК України).

Проаналізовані дані державної судової звітності за період 2008–2021 рр. щодо кількості засуджених за ці кримінальні правопорушення, осіб з числа засуджених, яким призначено реальні покарання, та розподіл таких осіб за видами покарань.

Ключові слова: кримінальне правопорушення, покарання, тенденція практики призначення покарання, засуджений, наркозлочин, вид покарання позбавлення волі, штраф, звільнення від відбування покарання.

Призначення покарань за вчинення кримінальних правопорушень є не просто завершальним етапом процесу кримінального судочинства. З кримінологічного погляду, сукупність накладених на злочинців покарань мають здійснювати вплив на стан та динаміку кримінальних правопорушень у цілому або їх окремих видів шляхом виконання функцій загальної та індивідуальної превенції. У цьому плані становлять інтерес основні тенденції практики призначення судами покарань за найбільш поширені кримінальні правопорушення, пов'язані з наркотичними засобами, психотропними речовинами або їх аналогами (далі – наркозлочини).

Необхідно з'ясувати, як через види накладених покарань проявляється оцінка судами ступеня суспільної небезпечності окремих видів кримінальних правопорушень, за вчинення яких вони призначені.

Для аналізу практики призначення покарань нами використані дані судової статистики щодо призначення покарань за найбільш поширені наркозлочини в країні “ незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 307 КК України) [1] та незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту (ст. 309 КК України). Під час аналізу використовувалися дані статистичних звітів про осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності, та види кримінального покарання (форма № 6) за 2008–2021 рр. [2].

Згідно з ч. 1 ст. 307 КК України, незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів караються позбавленням волі на строк від чотирьох до восьми років. Ті самі дії, вчинені при обтяжуючих обставинах (ч. 2, 3 ст. 307 КК України), караються позбавленням волі на строк до дванадцяти років із конфіскацією майна.

В Україні упродовж 2008–2021 рр. особи, які вчинили зазначений вид наркозлочину, становили в середньому 1,8 % від усіх осіб, вироки (постанови) щодо яких набрали законної сили у звітному періоді. У 2009 р. їх кількість зросла з 5537 до 5975 (+7,9 %). У наступні три роки скорочувалася незначним чином, а у 2013–2016 рр. – більш суттєво та у 2016 р. дорівнювала 789, що менше, ніж у 2009 р., в 7,6 рази. У наступні 5 років цей показник коливався незначно, у 2021 р. щодо 688 осіб вироки (постанови) набрали законної сили.

Зазначені особи розподіляються на чотири групи. Загальний розподіл цих груп упродовж періоду проведення аналізу залишився без змін, але відсоткове співвідношення змінилося.

Найбільшу частку серед осіб, що вчинили незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 307 КК України), становили особи, яких було засуджено, проте, якщо в 2008–2013 рр. вони склали близько 97 %, то в наступні роки їх частка дещо знизилася та у 2021 р. становила 85 %. Відповідно їх чисельність змінювалася аналогічно до зазначеного вище показника: 2009 р. – збільшення з 5391 до 5820 (+8,0%), 2010–2017 рр. “ зменшення у 10,4 рази до 562, 2018–2021 рр. – перебування на одному рівні. У результаті цього в 2021 р. в Україні було засуджено 585 осіб, які вчинили розглядуваний злочин, що менше, ніж на початку аналізованого періоду у 9,2 рази.

Відсоток осіб, справи щодо яких було закрито, у 2008–2013 рр. складав близько 2 %, а в наступні роки навпаки збільшився до 12,8 %. Їх кількість у 2008–2012 рр. дорівнювала від 101 до 106 осіб щороку, у наступні 5 років скоротилася до 33 у 2017 р., а в останні 4 роки зросла до 88 у 2021 р. Основною підставою закриття (в середньому 84,7 %) була смерть підозрюваного.

Неосудні особи, до яких застосовано примусові заходи медичного характеру у 2008–2021 рр. склали в середньому 0,9 %, а їх кількість у першій полови-

ні цього періоду коливалася на рівні 40 осіб щороку, а в другій – скоротилася до 6.

Середня частка осіб, яких було виправдано, також складала 0,9 %, але їх чисельність навпаки у 2008–2013 рр. не перевищувала 8, а у 2014–2021 рр. коливалася від 12 до 21.

Відповідно до КК України, уся сукупність засуджених розподіляється на осіб, до яких застосовано різні міри покарання, та тих, яких було звільнено від відбування покарання. Співвідношення цих категорій осіб, засуджених за вид наркозлочину, що розглядається, представлено на рисунку 1. Як бачимо, у 2008–2009 рр. більшість засуджених (2008 р. – 56,1 %; 2009 р. – 50,8 %) було звільнено від покарання, починаючи з 2010 р., ситуація змінилася, та покарання призначалося частіше (в середньому 62,9 % засуджених).

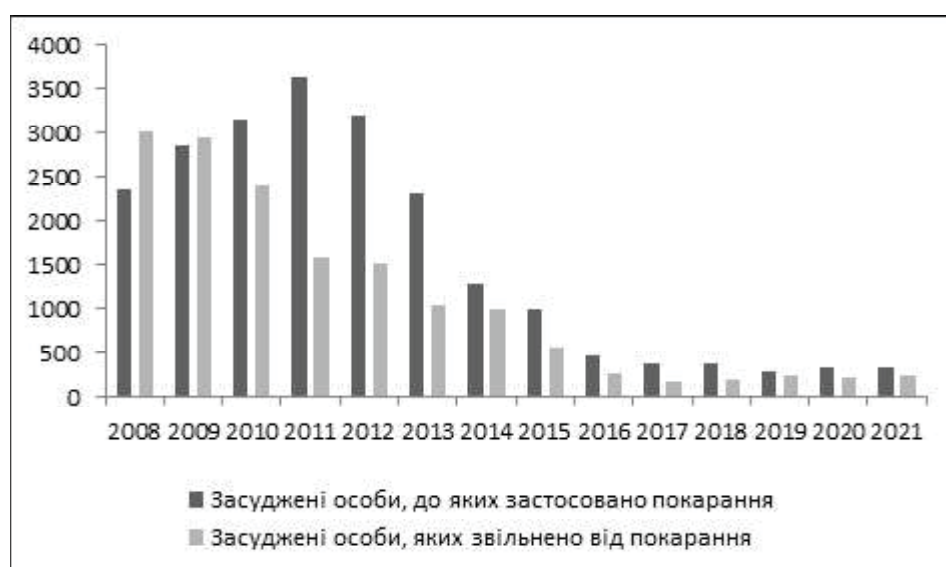

Рис. 1. Динаміка кількості засуджених осіб, що вчинили незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 307 КК України), до яких застосовано різні міри покарання, й тих, яких було звільнено від покарання, в Україні у 2008–2021 рр.

Динаміка кількості цих категорій осіб дещо відрізнялася. У 2009–2011 рр. чисельність осіб, до яких застосовано різні міри покарання, зросла з 2369 до 3626 (+53,1 %). Упродовж наступних років вона майже постійно знижувалася та у 2021 р. скоротилася до 335, що менше, ніж у 2011 р., у 10,8 рази та у 7 разів порівняно з початком року аналізованого періоду.

Динаміка чисельності засуджених, яких було звільнено від покарання, мала інший характер. У 2009–2017 рр. кількість таких осіб зменшилася з 3022 до 179 (у 16,9 рази), а в останні роки зросла до 250 у 2021 р. (+39,7 % до показника 2017 р.). Відзначимо, що майже всіх таких осіб (у середньому 98 %) було звільнено від покарання з випробуванням. Їх чисельність скоротилася з 3017 у 2008 р. до 171 у 2017 р., а потім зросла до 247 у 2021 р. Унаслідок амністії у 2008–2012 рр. звільняли щороку 1–2 особи, у 2014 р. – 93, у 2015 р. – 25, у 2016 р. – 15, в інші

роки – жодної. Ще від 2 до 7 осіб у різні роки було звільнено від покарання внаслідок інших підстав.

Розподіл засуджених осіб за видом застосованого до них основного покарання упродовж аналізованого періоду майже не змінювався. Основним видом кримінального покарання за вчинення незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в Україні було позбавлення волі на певний строк (у середньому 95,5 % осіб, яким призначено покарання).

Кількість засуджених до позбавлення волі на певний строк у 2009–2011 рр. зросла на 57,7 % з 2227 до 3512 (рис. 2). У наступні 5 років вона скоротилася у 7,7 рази й у 2016 р. дорівнювала 454. У подальшому також спостерігалось скорочення, проте менш суттєве, у результаті чого у 2021 р. до позбавлення волі на певний строк засуджено 313 осіб, що на 31,1 % менше, ніж у 2016 р., та у 4,9 рази, ніж на початку аналізованого періоду.

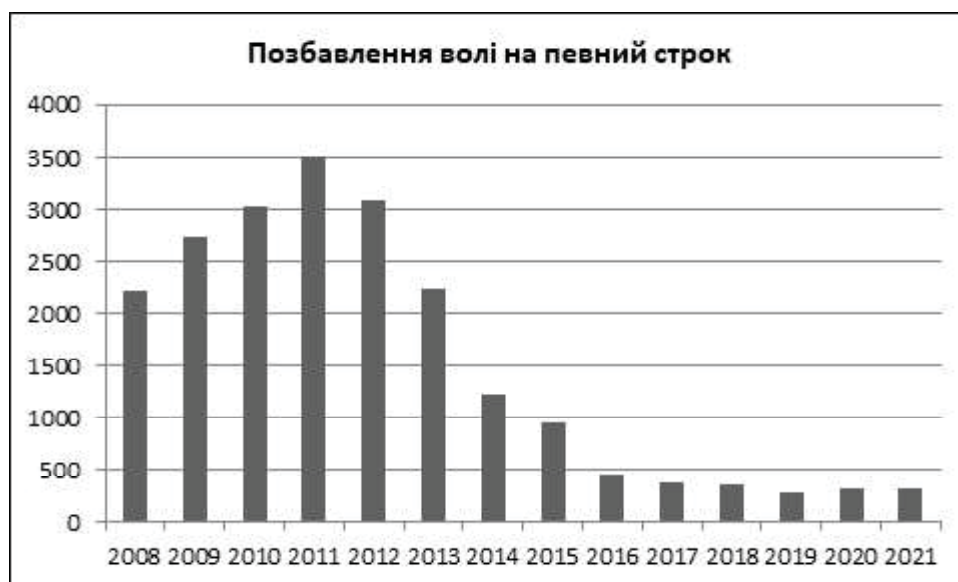

Рис. 2. Динаміка кількості осіб, що вчинили незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 307 КК України), засуджених до позбавлення волі на певний строк в Україні у 2008–2021 рр.

Головною характеристикою позбавлення волі є строк, на який воно призначається. Його тривалість істотно впливає на тяжкість цього покарання, а співвідношення осіб, засуджених до різних строків позбавлення волі, є важливою характеристикою практики призначення цього виду кримінального покарання.

У статистичній звітності виділяється 7 інтервалів строків, на які призначається позбавлення волі: 1 рік, понад 1 рік до 2 років включно, понад 2 роки до 3 років включно, понад 3 роки до 5 років включно, понад 5 років до 10 років включно, понад 10 років до 15 років включно та понад 15 років до 25 років включно.

У 2008–2012 рр. найчастіше позбавлення волі призначалося на строк понад 3 роки до 5 років включно. Частка осіб, яким було призначено покарання на цей строк, упродовж 2008–2010 рр. складала близько 58 %, у наступні три роки зменшилася до 31,6 % у 2013 р. та в подальшому коливалася на рівні 30–40%. У результаті цього, після 2012 р. покарання на строк понад 3 роки до 5 років включно стало другим за поширеністю. Кількість засуджених до цього покарання у 2008 р. дорівнювала 1265 осіб, наступні три роки вона зросла до 1882 у 2011 р., а далі переважно скорочувалася та в 2021 р. до позбавлення волі на цей строк було засуджено 90 осіб, що менше, ніж на початку аналізованого періоду, у 14 разів.

На строк понад 5 років до 10 років включно у 2008–2009 рр. позбавлення волі призначалося щодо 20 % засуджених до цього виду покарання, але в подальшому відсоток таких осіб здебільше зростав та у 2021 р. складав уже 61,3 %. Тобто, починаючи з 2013 р., покарання на такий строк стало найбільш поширеним серед засуджених за вчинення цього наркозлочину. Кількість таких осіб упродовж 2009–2012 рр. збільшилася з 443 до 1163 (у 2,6 рази), у 2013–2019 рр. знизилася до 152 у 2019 р. (у 7,7 рази). А за останні два роки трохи зросла та у 2021 р. дорівнювала 192.

Наступним за частотою призначення було позбавлення волі на строк понад 2 роки до 3 років включно. У 2008 р. до такого строку було засуджено 17,2 % осіб, яким призначено позбавлення волі. Але за розглядуваний період їх відсоток скоротився до 7,3 %. Чисельність зазначених засуджених зросла з 382 у 2008 р. до 450 у 2012 р., а в наступні роки зменшилася до 23 у 2021 р., що менше, ніж у 2008 р. у 16,6 рази.

Позбавлення волі на інші строки призначалося значно рідше. Так, строк понад 10 років до 15 років включно за весь аналізований період було призначено тільки 14 засудженим, а понад 15 років до 25 років включно – жодному.

Інші міри покарання за вчинення діяння, передбаченого ст. 307 КК України, призначалися нечасто. Обмеження волі у 2008–2013 рр. застосовувалося в середньому до 60 осіб, а в наступні роки їх число скоротилося до 5 у 2021 р. Частка таких осіб серед усіх, засуджених до різних видів покарання, складала близько 2 %. Кількість засуджених до штрафу знизилася за аналізований період з 35 до 5, а їх відсоток був менше 1,5 %. Арешт, як міра покарання, у 2008–2013 рр. застосовувався щодо 15–27 осіб у різні роки, а у 2014–2021 рр. їх кількість не перевищувала 7 осіб. Ще менш поширеними були виправні та громадські роботи. Чисельність засуджених до виправних робіт скоротилася з 16 у 2008 р. до 1 у 2019 р., а громадських – з 17 у 2009 р. до 1 у 2015 р. Останніми роками вони не призначалися зовсім.

Важливою характеристикою практики призначення кримінальних покарань є частота використання такого кримінально-правового інституту, як призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом (ст.69 КК України). Відзначимо, що серед засуджених до покарання за вчинення розглядуваного злочину більше половині осіб було призначено більш м'яке покарання, ніж передбачено законом. У 2009–2011 рр. їх кількість зменшилася з 1498 до 1057, у 2012 р. зросла до 1710, та в подальшому скоротилася до 161. Частка таких осіб у 2008 р.

складала 63,2 % засуджених до покарання, до 2011 р. знизилася до 29,2 %, у наступні три роки збільшилася до 82,3 %, а далі переважно зменшувалася та в 2021 р. становила 48,1 %.

Крім основного покарання, до деяких засуджених застосовувалося також і додаткове покарання. Основним видом додаткового покарання за вчинення розглядуваного наркозлочину є конфіскація майна. У якості додаткового покарання її призначали більше, ніж 70 % осіб, засуджених до покарання. Їх кількість зросла у 2009–2011 рр. у 1,6 рази з 1674 до 2746, а в наступні роки зменшилася у 11,7 рази до 235. Зауважимо також, що на початку аналізованого періоду більше 40 % всіх випадків конфіскації майна в Україні призначалися за вчинення розглядуваного злочину, в подальшому їх частка скоротилася до 25,5 %. Інші види додаткового покарання застосовувалися дуже рідко.

Найбільш поширеним кримінальним правопорушенням, пов'язаним з наркотиками, є незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту. Воно є другим за поширеністю видом кримінальних правопорушень в Україні. Упродовж 2008–2021 рр. особи, що вчинили це діяння, склали в середньому 10,3 % від усіх осіб, вироків (постанови) щодо яких набрали законної сили.

Згідно з ч.1 ст. 309 КК України, незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту караються штрафом від однієї тисячі до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років. Ті самі дії, вчинені при обтяжуючих обставинах (ч. 2, 3 ст. 309 КК України), караються штрафом від двох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк до восьми років.

У 2008 р. та 2009 р. набрали законної сили вироків (постанови) щодо 25 030 та 24 823 осіб відповідно, що вчинили зазначене кримінальне правопорушення. У 2010 р. їх кількість зменшилася на 15,8 % до 20 897 та наступні два роки практично не змінювалася, в 2013–2016 рр. – суттєво знизилася у 2,7 рази до 7719, у 2017 р. – зросла на 27,3 % до 9829, а в останні 4 роки незначно коливалася та в 2021 р. становила 8242. За аналізований період чисельність цих діянь скоротилася у 3 рази.

Серед них у середньому 88,1 % склали особи, яких було засуджено, тому динаміка їх кількості була аналогічною: у 2008 р. та 2009 р. засуджено 21 043 та 21 149 осіб, у 2010 р. їх чисельність знизилася на 16,0 % до 17 768, у наступні два роки практично не змінювалася, у 2013–2016 рр. скоротилася у 2,5 рази до 6997, 2017 р. – зросла на 28,6 % до 8997, в останні роки коливалася несуттєво та в 2021 р. дорівнювала 7145.

У середньому 11,4 % осіб, постанови щодо яких набрали законної сили, складають ті, справи у відношенні яких закрито, причому, до 2017 р. їх частка зменшилася з 15,4 % до 7,8 %, а в останні роки зросла до 12,9 %. Аналогічно змінювалася й їх кількість: у 2009–2016 рр. вона скоротилася у 5,7 рази з 3861

до 674, а в подальшому збільшилася до 1062 у 2021 р. (+57,6 %). Основними підставами закриття були: смерть підозрюваного – за розглядуваний період їх частка серед осіб, справи щодо яких закрито, зросла з 9,5 % до 21,1 % у 2020 р., а у 2021 р. – 12,6 %; дійове каяття – у 2008–2019 рр. вони склали близько 1,5 %, а в останні два роки їх відсоток збільшився до 27,3 %; передача особи на поруки – частка таких осіб знизилася з 2,4 % до 0,6 %; амністія – у 2008–2018 рр. їх частка коливалася від 0,1 % до 2,6 %.

Слід відзначити, що близько 70% справ закривалися через так звані інші підстави. У даному випадку, ймовірно, мова йде про ч. 4 ст. 309 КК України, згідно з якою особа, яка добровільно звернулася до лікувального закладу і розпочала лікування від наркоманії, звільняється від кримінальної відповідальності за незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту.

Ще близько 0,5 % осіб, справи щодо яких набрали законної сили, становили неосудні, до яких застосовано примусові заходи медичного характеру. У 2008–2012 рр. їх чисельність коливалася на рівні від 88 до 134 осіб в різні роки, а далі переважно зменшувалася та у 2021 р. дорівнювала 30. Упродовж 14 років аналізованого періоду було виправдано всього 81 особу, у тому числі 17 – у 2007 р., 11 – у 2019 р.

На початку періоду, за який здійснюється аналіз, більша частина засуджених звільнялася від відбування покарання (рис. 3). Проте в наступні роки їх кількість скоротилася з 13 377 у 2008 р. до 2535 у 2019 р. (у 5,3 рази), а частка серед усіх засуджених осіб за це кримінальне правопорушення – з 63,6 % до 31,7 %. У 2020–2021 рр. їх чисельність зросла до 3955, а відсоток до 55,4 %, тобто в останньому році серед засуджених знову стало більше тих, кого звільнили від відбування покарання.

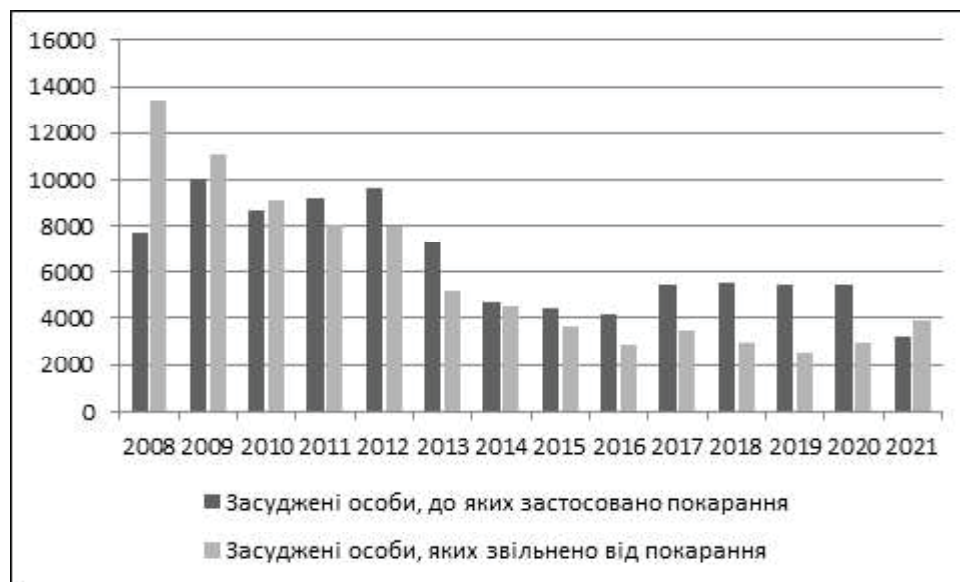

Рис 3. Динаміка кількості засуджених осіб, що вчинили незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту (ст. 309 КК України), до яких застосовано різні міри покарання, і тих, яких було звільнено від покарання, в Україні у 2008–2021 рр.

© Kulyk Oleksandr, Naumova Iryna, Skorobohatova Alina, 2022

Засуджені особи, до яких застосовано покарання, у 2008–2010 рр. навпаки склали менше половини всіх засуджених за це діяння, але їх частка постійно зростала. Починаючи з 2011 р., до відбування покарання засуджувалося більше осіб, ніж звільнялося від нього. Упродовж 2008–2012 рр. їх кількість коливалася на рівні 8–10 тис., у 2013–2016 рр. суттєво зменшилася до 4138 (у 2,3 рази до показника 2012 р.), у 2017 р. зросла на 32,7 % до 5490 та в наступні 4 роки практично не змінювалася. У 2021 р. значно знизилася як чисельність таких осіб (3190; –41,8 %, так і їх частка серед усіх засуджених за цей наркозлочин (38,7 %).

На початку аналізованого періоду основним видом покарання, яке застосовувалося до осіб, що вчинили незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети буту, було позбавлення волі. У 2008 р. вони склали 47,8 % усіх осіб, яким було призначено покарання, а їх кількість дорівнювала 3661. Але в подальшому ці показники переважно скорочувалися, у 2021 р. таке покарання отримало 527 осіб, тобто 16,5 %.

Майже половину у 2008–2017 рр. та близько 30 % у 2018–2021 рр. таких осіб було засуджено до позбавлення волі на строк понад 1 рік до 2 років включно; у середньому 26,0 % – на строк понад 2 роки до 3 років включно; з 7,3 % до 32,1 % збільшилася частка засуджених на строк понад 3 роки до 5 років включно; 1 рік позбавлення волі призначався у середньому 14,2 % засуджених; понад 5 років до 10 років включно у 2008–2017 рр. отримало близько 1 %, а у 2018–2021 рр. 6–9 %. В окремі роки мали місце поодинокі випадки призначення позбавлення волі на строк понад 10 років.

Покарання у вигляді штрафу в 2008 р. було застосовано до 38,8 % засуджених до покарання і це була друга за поширеністю міра покарання. З наступного року розпочалося зростання частки засуджених до цього виду покарання, і у 2019 р. вона складала вже 81,7 %, а в останні два роки знизилася до 54,7 %. Таким чином, починаючи з 2009 р. штраф став основною мірою покарання за вчинення розглядуваного кримінального правопорушення. Кількість засуджених до штрафу змінювалася у різні періоди: у 2008 р. вона дорівнювала 2971; у 2009–2012 рр. коливалася від 4448 до 5144; у 2014–2016 рр. була на рівні 3000; у 2017–2020 рр. становила від 4126 до 4458; у 2021 р. скоротилася до 1744 осіб. Відзначимо, що суттєве скорочення показників застосування штрафу в 2021 р. характерно для всіх кримінальних правопорушень в Україні.

Арешт, як міра покарання, у 2008 р. було призначено 388 особам, що становили 5,1 % від засуджених до відбування покарання, втім у 2009 р. їх кількість зросла в 2,3 рази – до 894, а частка складала 8,9 %. У наступні роки застосування цього покарання зменшувалося, у результаті чого у 2019 р. число засуджених до арешту скоротилося у 6,2 рази – до 144, а відсоток – до 2,6 %. За останні два роки аналізованого періоду у зв'язку зі зменшенням частоти застосування штрафу збільшилися показники інших видів покарання, у тому числі кількість осіб, яким призначено арешт, зросла до 385 осіб (у 2,7 рази, а їх частка – до 12,1 %).

Обмеження волі у 2008 р. було застосовано відносно 438 осіб (5,7 % засуджених до покарання). У наступні роки їх чисельність коливалася, але загалом суттєво знизилася та в 2019 р. дорівнювала 45 осіб, тобто скоротилася за цей час майже

у 10 разів, а частка зменшилася до 0,8 %. За останні два роки, як і в попередньому випадку, ці показники значно збільшилися: кількість – до 484 (у 11 разів), а відсоток – до 15,2 %, що більше, ніж на початку аналізованого періоду. Відзначимо також, що у 2021 р. обмеження волі застосовувалося частіше, ніж арешт, та тільки трохи рідше, ніж позбавлення волі.

Виправні роботи призначалися не більше 1 % засуджених до покарання, а їх чисельність у 2008 р. дорівнювала 76, у 2009 р. зросла до 119, в наступні роки переважно скорочувалася та в 2020 р. становила 6, а в 2021 р. збільшилася до 39.

Громадські роботи застосовувалися до осіб, що вчинили вказане діяння, дуже рідко. У 2008 р. їх кількість дорівнювала 109 (1,4 %), у 2009 р. – 33 (0,3 %). У наступні роки зменшення продовжилось та в 2021 р. тільки 5 засудженим було призначено це покарання.

Зауважимо, що, на відміну від розглядуваного вище наркозлочину, кількість осіб, що вчинили дане посягання, яких було засуджено до більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, була незначною. У 2008 р. вона дорівнювала 782, що складає 10,2 % засуджених до відбування покарання, у наступному році зменшилася у 2,1 рази до 364 (3,6 %), а в подальшому продовжувала скорочуватися менш значними темпами, у 2021 р. більш м'яке покарання, ніж передбачено законом, було призначено тільки 37 засудженим (1,2 %).

Додаткові покарання до засуджених за розглядуване кримінальне правопорушення застосовувалося нечасто. У 2008–2014 рр. конфіскацію майна призначали щодо 30–50 осіб щороку, а у 2015–2021 рр. – відносно 12–18 засуджених. Штраф як додаткове покарання у 2011 р. призначили 30 особам, у 2012 р. – 16, у 2013 р. – 14, а в інші роки – не більше 7.

Узагальнюючи викладене, можна зробити висновки.

Для динаміки кількості осіб, засуджених за вчинення кримінальних правопорушень двох зазначених видів, як і для динаміки чисельності всіх засуджених, характерною є тенденція суттєво зниження, яка спостерігалася протягом 2012–2019 рр. і припинилася лише у 2020 р.

Важливим показником, який характеризує каральну практику судів щодо осіб, які вчинили вказані види кримінальних правопорушень, є співвідношення засуджених осіб, яким було призначено покарання, і яких було звільнено від відбування покарання. Серед осіб, засуджених за більш суспільно небезпечні діяння, пов'язані зі збутом наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів (ст. 307 КК), частка звільнених від відбування покарання переважала лише у 2008–2009 рр. У 2010–2014 рр. суди суттєво підсилили реальну караність таких діянь і вже не змінювали цю практику в подальшому. Переважання серед засуджених за ст. 309 КК осіб, звільнених від відбування покарання, мало місце у 2008–2010 рр. і відновилося у 2021 р. Решту років розглядуваного періоду більше осіб засуджувалося до відбування покарання. Особливо слід виділити 2017–2020 рр., коли спостерігалася більш значне переважання осіб, які були реально покаранні за вчинення таких діянь.

Порівняння видів покарань, які призначалися судами за вчинення кримінальних правопорушень зазначених видів, чітко демонструє різницю в оцінці їх суспільної небезпечності суддями. За вчинення більш суспільно небезпечних діянь,

передбачених ст. 307 КК, майже 96 % всіх засуджених до відбування покарання призначалося позбавлення волі. З 2013 р. суди все частіше почали призначати засудженим за такі діяння більш значні строки позбавлення волі. Слід відзначити, що суди компенсують суворість санкцій зазначеної статті КК і часто призначають засудженим по ній більш м'яке покарання, ніж передбачено законом. Протягом аналізованого періоду суди відмовилися від призначення за діяння, передбачені ст. 309 КК, переважно позбавлення волі, і основною мірою покарання за їх вчинення став штраф.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України: прийнятий 05.04.2001 № 2341-III. Офіційний вебпортал парламенту України. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 30.08.2022).

2. Звіт про осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності, та види кримінального покарання. (Форма № 6). Офіційний сайт Державної судової адміністрації України. URL: [https:// court.gov.ua/](https://court.gov.ua/). (дата звернення: 30.08.2022).

REFERENCES

1. Kryminalnyi kodeks Ukrainy: pryiniaty. "Criminal Code of Ukraine: adopted on April 5, 2001 No 2341-III". Official website of the Parliament of Ukraine. Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (Date of Application: 30.08.2022) [In Ukrainian].

2. Zvit pro osib, prytyahnutykh do kryminalnoi vidpovidalnosti ta vydy kryminalnoho pokarannia. "Report on persons brought to criminal liability and types of criminal punishment". (Form No 6). Official website of the State Judicial Administration of Ukraine. URL: [https:// court.gov.ua/](https://court.gov.ua/). (Date of Application: 30.08.2022) [In Ukrainian].

UDC 343.57

Kulyk Oleksandr,

Doctor of Juridical Sciences, Professor, Head of Research Laboratory,
State Research Institute MIA Ukraine, Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0002-5172-8996

Naumova Iryna,

Senior Researcher, State Research Institute MIA Ukraine, Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0002-6643-0375

Skorobohatova Alina,

Doctor of Philosophy in Law, Head of the Department,
Pension Fund of Ukraine in the Kyiv region, Ukraine,
ORCID ID 0000-0001-9046-1481

ANALYSIS OF SENTENCE PRACTICES FOR THE MOST COMMON CRIMINAL OFFENSES RELATED TO NARCOTICS, PSYCHOTROPIC SUBSTANCES OR THEIR ANALOGUES

This article analyzes the main trends in the practice of conviction and sentencing in Ukraine for the most common criminal offenses related to narcotic drugs, psychotropic substances or their analogues – illegal production, manufacture, acquisition, storage,

© Kulyk Oleksandr, Naumova Iryna, Skorobohatova Alina, 2022

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2022.3\(57\).12](https://doi.org/10.36486/np.2022.3(57).12)

Issue 3(57) 2022

<http://naukaipravoohorona.com/>

transportation, shipment or sale of narcotic drugs, psychotropic substances or their analogues (Art. 307 of the Criminal Code of Ukraine) and illegal production, manufacture, acquisition, storage, transportation or transfer of narcotic drugs, psychotropic substances or their analogues without the purpose of sale (Art. 309 of the Criminal Code of Ukraine).

Authors analyzed data from the state court reporting for the period 2008–2021 on the number of persons convicted for these criminal offenses, the number of those convicted who received real sentences, and the distribution of such persons by type of punishment.

According to the results of the analysis the following trends were established: among the persons convicted for more socially dangerous acts related to the sale of narcotic drugs, psychotropic substances and their analogues (Article 307 of the Criminal Code), the proportion of those released from serving the sentence prevailed in 2008–2009, and in 2010–2014 there was a significant increase in the punishability of such acts by the courts.

The predominance of persons released from serving their sentence among those convicted under Art. 309 of the Criminal Code occurred in 2008–2010 and resumed in 2021. The years 2017–2020 stand out, when there was a more significant predominance of persons who were actually punished for committing such acts.

Comparing the types of punishments imposed by courts for committing criminal offenses of these types clearly demonstrates the difference in judges' assessment of their public danger. For committing more socially dangerous acts under Art. 307 of the Criminal Code, almost 96 % of all those sentenced were sentenced to imprisonment. Since 2013, courts have increasingly imposed longer prison sentences for such actions. It should be noted that the courts compensate for the severity of the sanctions of this article of the Criminal Code and often impose a milder punishment on those convicted under it than provided by law.

Courts demonstrated a clear weakening of punitive practice with regard to persons who committed criminal offenses under Article 309 of the Criminal Code. If at the beginning of the analyzed period those convicted for such actions were prescribed mainly imprisonment, then later the main type of punishment for this criminal offense became a fine.

Keywords: criminal offense, punishment, trend of sentencing practice, convict, drug crime, type of punishment, imprisonment, fine, release from serving sentence.

Отримано 11.10.2022